

Byggeskikk i Vingelen.

Av Amund Spangen.

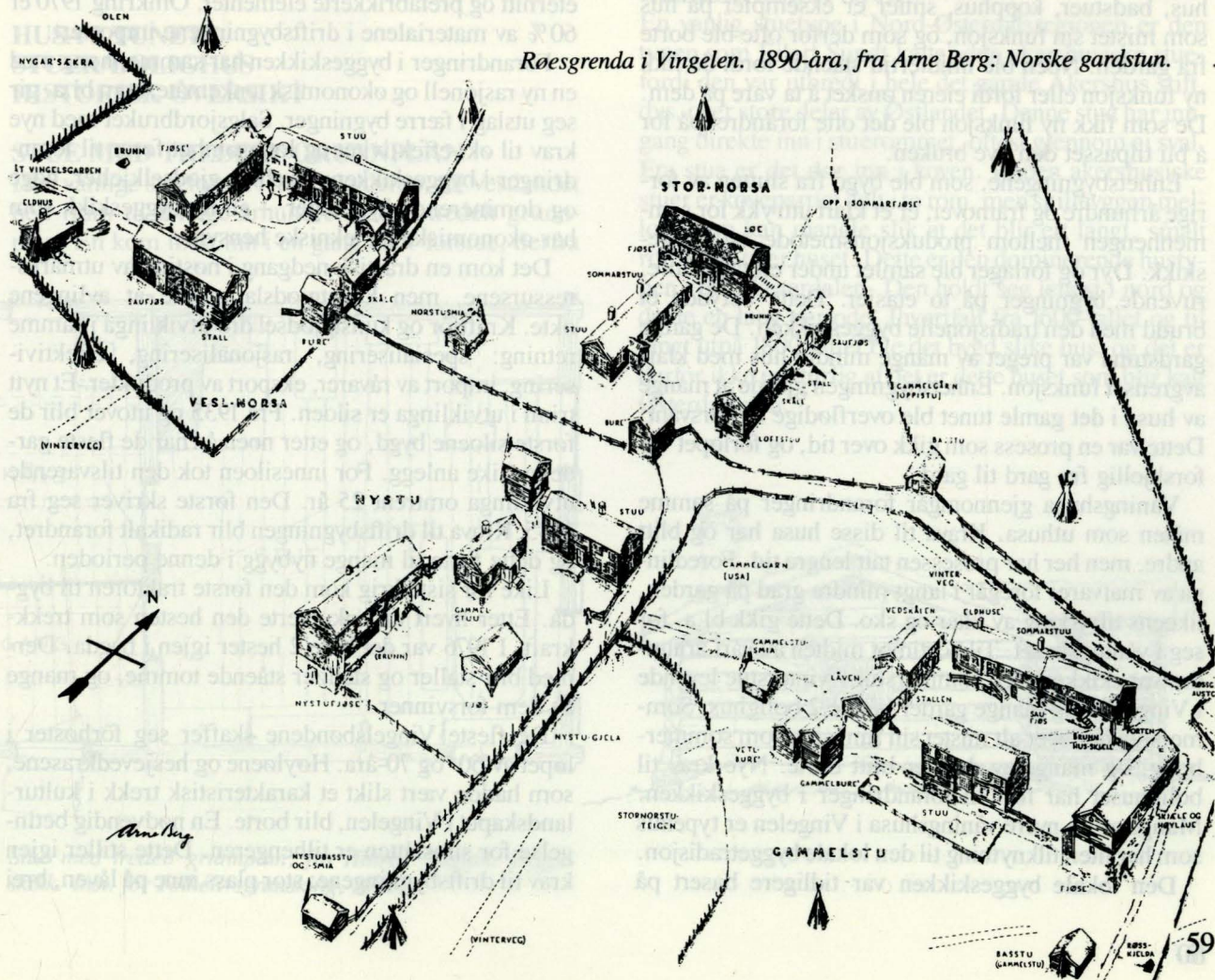
TUNFORM

I hele distriktet finner vi firkanttunet. Nord i Østerdalen er firkanten nokså tett, noen ganger helt innebygd. Dette har sammenheng med tradisjonen, og kan

være bestemt av vær- og vindforhold. I fjellbygdene var firkanttunet tettere enn lenger nedover i dalen. Tidligere hadde gardene i Vingelen og ellers i Nord-Østerdalsbygdene sannsynligvis to tun med «stuegard» og «nautgard».

Tegninga nedafor viser garder i Røesgrenda omkring 1890. På den tida var det firkanttunet som var det vanlige i Vingelen, og det er det fortsatt. I noen tilfeller er tunet blitt utvidet og forandret, men forma er vanligvis

Røesgrenda i Vingelen. 1890-åra, fra Arne Berg: Norske gardstun.

en mer eller mindre lukket firkant.

Rundt århundreskiftet var det storfehold som ga gardene inntekter, og det var et sterkt innslag av sjølforsyningsteknikker i drifta. Gardene hadde dyr som produserte til eget bruk: ku, geit, sau, gris, høner og hest. Råstoffet ble foredlet på garden til forskjellige produkter. Etter hvert forsvant flere og flere ledd i foredlingsprosessen fra garden, og dette førte til at visse hus ble mer eller mindre overflødige. Kvernhus, eldhus, badstuer, kopphus, smier er eksempler på hus som mistet sin funksjon, og som derfor ofte ble borte fra garden. Noen ble imidlertid stående fordi de fikk ny funksjon eller fordi eieren ønsket å ta vare på dem. De som fikk ny funksjon ble det ofte forandret på for å bli tilpasset den nye bruken.

Enhetsbygningene, som ble bygd fra slutten av forrige århundre og framover, er et klart uttrykk for sammenhengen mellom produksjonsmetode og byggeskikk. Dyr og förlager ble samlet under ett tak i store, ruvende bygninger på to etasjer. Dette betydde et brudd med den tradisjonelle byggeskikken. De gamle gardstuna var preget av mange mindre hus med klart avgrenset funksjon. Enhetsbygningen gjorde at mange av husa i det gamle tunet ble overflødige og forsvant. Dette var en prosess som gikk over tid, og forløpet var forskjellig fra gard til gard.

Våningshusa gjennomgår forandringer på samme måten som uthusa. Krava til disse husa har òg blitt andre, men her har prosessen tatt lengre tid. Foredlinga av matvarer foregår i langt mindre grad på garden, likeens tilvirking av klær og sko. Dette gikk bl.a. for seg i våningshuset. Til bortimot midten av vårt århundre var skikken med sommerstue / vinterstue levende i Vingelen, og mange gardar hadde 2 bolighus. Sommerstua har over alt mistet sin funksjon som sommerbolig, og mange av dem er blitt borte. Nye krav til bolighuset har ført til forandringer i byggeskikken. Mange av de nyere våningshusa i Vingelen er typehus som har liten tilknytning til den lokale byggetradisjon.

Den lokale byggeskikken var tidligere basert på

lokale ressurser. Hovedtyngda av husmassen besto av tømmerhus som sto på grunnmur av natursten. Never og torv var det vanlige taktekkingsmaterialet, men branntakster fra før 1900 viser òg at enkelte hus har vært tekt med skifer og spon. Omkring århundreskiftet var husa vanligvis ikke bordkledd, bortsett fra svalganger og lør som ofte var bygd i bindingsverk. Bebyggelsen bærer etter hvert preg av importerte byggematerialer: betong, mursten, blikk, aluminium, eternitt og prefabrikkerte elementer. Omkring 1970 er 60% av materialene i driftsbygningene importert.

Forandringer i byggeskikken har sammenheng med en ny rasjonell og økonomisk tenkemåte, som bl.a. gir seg utslag i færre bygninger. Salgsjordbruket med nye krav til økt effektivitet og lønnsomhet fører til forandringer i byggeskikken: låvebru, gjødselkjeller, høge og dominerende bygninger, – en ny byggeskikk som har økonomiske og tekniske hensyn.

Det kom en drastisk nedgang i høsting av utmarksressursene, men kunstgjødsla gjorde at avlingene økte. Kraftfôr og kunstgjødsla dro utviklinga i samme retning: spesialisering, rasjonalisering, effektivisering, import av råvarer, eksport av produkter. Et nytt trinn i utviklinga er siloen. Fra 1935 og utover blir de første siloene bygd, og etter noen år har de fleste gardene slike anlegg. For innesiloen tok den tilsvarende utviklinga omtrent 25 år. Den første skriver seg fra 1945. Krava til driftsbygningen blir radikalt forandret, og dette førte til mange nybygg i denne perioden.

Like før siste krig kom den første traktoren til bygda. Etter hvert utkonkurrerte den hesten som trekkraft. I 1976 var det bare 2 hester igjen i bygda. Dermed blir staller og stallør stående tomme, og mange av dem forsvinner.

De fleste Vingelsbøndene skaffer seg förhøster i løpet av 60- og 70-åra. Høyløene og hesjevedkrasene, som hadde vært slikt et karakteristisk trekk i kulturlandskapet i Vingelen, blir borte. En nødvendig betingelse for siloslåtten er tilhengeren. Dette stiller igjen krav til driftsbygningene: stor plass inne på låven, brei

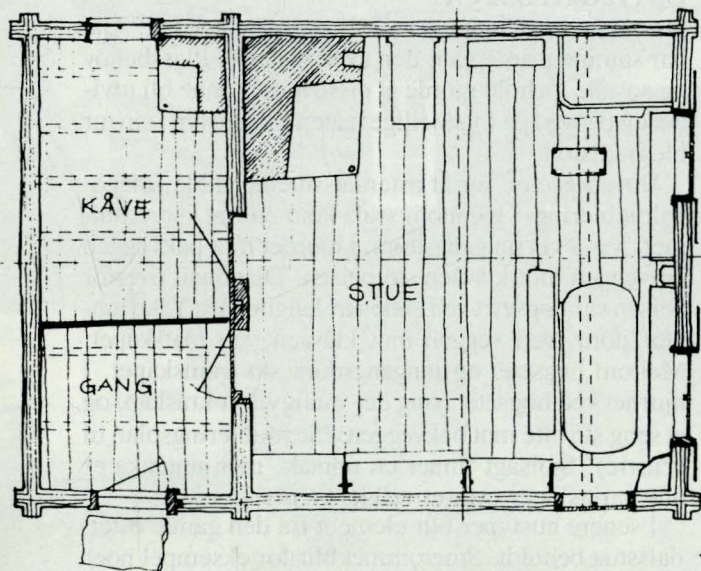
og høg innkjøring, og konstruksjonene måtte være sterke for å kunne tåle traktor og tunge tilhengerlass. På 70-åra er det mange bønder som skaffer seg silo-grabb, og dette får òg konsekvenser for byggeskikken.

I 1952 fikk Vingelen elektrisk strøm, og dette førte til omveltinger i fjøset. I løpet av de nærmeste åra fikk de fleste garden mjølkemaskin. Senere har mjølkeprodusentene lagt inn rørmjølkinganlegg. Mange nye fjøskjøkkener skyldes denne utviklinga.

HUSA I TUNET STUER/BOLIGHUS HISTORISK OVERSIKT

STUE MED TREDELT GRUNNPLAN

Den vanlige stueforma i middelalderen, på Vestlandet helt fram til forrige århundre, hadde tredelt grunnplan. En kom først inn i en gang eller forstue, derfra

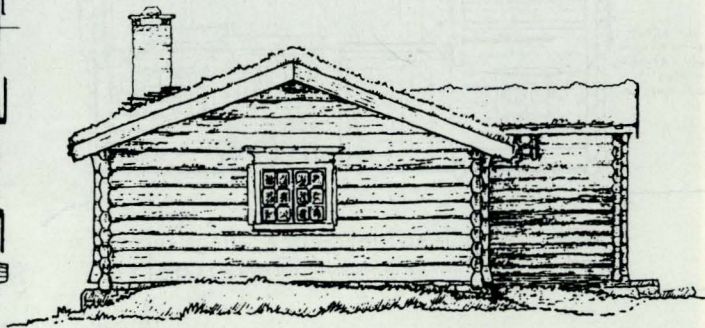

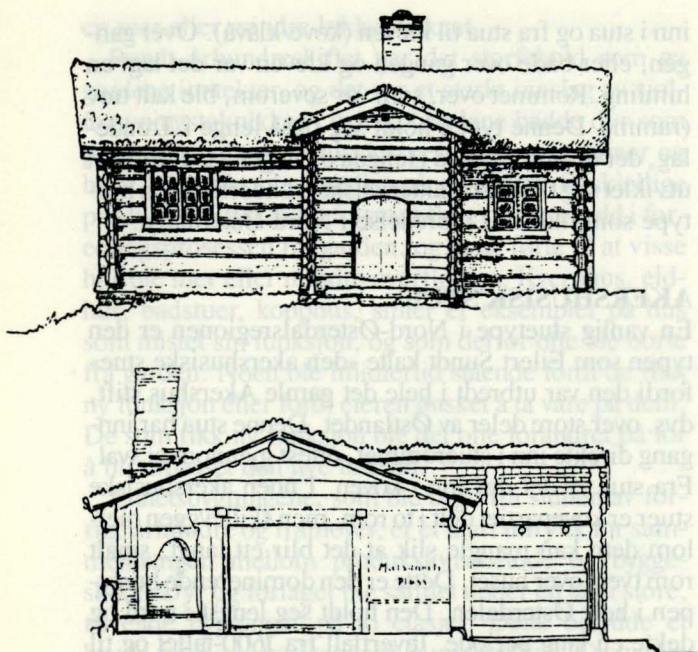
Stue med tredelt grunnplan, fra Hilmar Stigum: Byggeskikk. Inst. for Folkelivsgranskning, 1972.

inn i stua og fra stua til kleven (kove/klåvå). Over gangen, eller både over gangen og kleven var det lagt en himling. Rommet over, som var soverom, ble kalt trev (ramm). Denne typen holdt seg også lenge i Trøndelag, der den ble påbygd i lengda og høgda og etterhvert utviklet seg til den karakteristiske trønderlåna, en husstype som fikk stor utbredelse i Nord-Østerdalen.

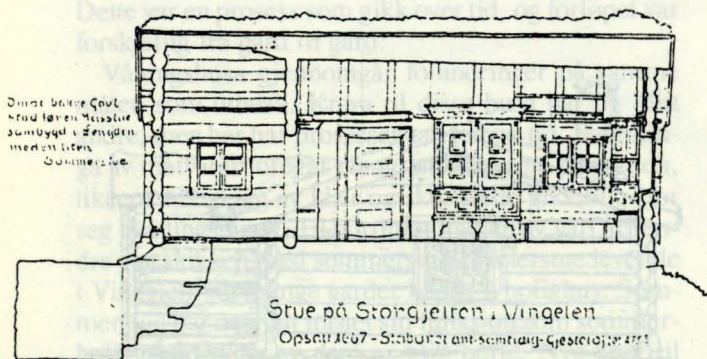
AKERSHUSISK STUE

En vanlig stuetype i Nord-Østerdalsregionen er den typen som Eilert Sundt kalte «den akershusiske stue» fordi den var utbredt i hele det gamle Akershus stift, dvs. over store deler av Østlandet. Denne stua har inngang direkte inn i stuerommet, oftest gjennom ei sval. Fra stua er det dør inn i koven. I noen akershusiske stuer er kovepartiet delt i to rom, men skilleveggen mellom dem kan mangle slik at det blir ett langt, smalt rom tvers over huset. Dette er den dominerende hustypen i hele Østerdalen. Den holdt seg lengst i nord og dekte en lang periode. Ihvertfall fra 1600-tallet og til langt utpå 1800-tallet ble det bygd slike hus, og det er derfor ikke unaturlig at det er dette huset som blir kalt Østerdalsstua.

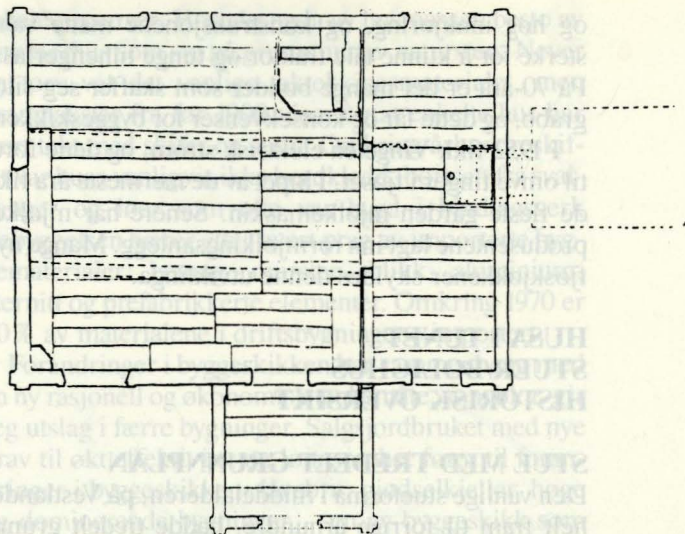

Efter Oppmåling av Stud. arch. O. Holvåsen, M. Holter, L. Løberg, B. Teien. 1921.
 0 1 2 3 4 5 M. J. M. 1933.

Stue på Storgjelten i Vingelen
 Oppsett 1867 - Staburet ant. samtidig. Gjesteløst 1871

ØSTERDALSTUA

Østerdalsstuer finner vi i alle bygder i hele dalen. Alle har samme grunnplan: den akershusiske. Plassbehov og sosiale forhold gjorde at disse husa kunne bli utvidet og påbygd på forskjellige måter, måter som i sin tur ble tradisjon.

Hovedregelen var at østerdalsstuene hadde «diagonalmøblering»: gjennom svala kom en inn i stuerommet. Vis a vis inngangsdøra, i hjørnet mot bakveggen og veggen mot klåvåen sto peisen. Diagonalt overfor peisen var høgsetet ved enden av langbordet. Like innfor døra, ved veggen mot klåvåen, sto matskapet. Mellom høgsetet og inngangsdøra sto framskapet. I hjørnet ved høgsetet hang det vanligvis et kråskap, og ei seng sto ofte mot bakveggen. (Se møbleringsplan til venstre). Sjølsagt finner en unntak, men unntaka er ofte variasjoner over et velkjent tema.

I senere hustyper blir element fra den gamle østerdalsstua beholdt. Stuerommet blir for eksempel noen

Barfrøstue som sto på Storgjelten i Vingelen. Akershusisk grunnplan. Diagonalmøblering, fra J. Meyer: Fortids kunst i Norges bygder. Østerdalen. Huset står nå i Bjørsjølia, Tolga.

ganger finstue og blir kalt østerdalsstua; denne betegnelsen kan altså bli brukt om hele huset eller bare om stuerommet i huset. Når et hus blir kalt ei østerdalsstue, betyr det vel i dag at det er et hus med en viss prestisje som har med størrelse, utstyr, snekkerarbeid, utsmykning m.m. å gjøre. Det har imidlertid vært mange småbruk og plasser som óg har hatt stuer med akershusisk grunnplan, men disse har vært små og enkelt utstyrt.

I tidas løp utviklet østerdalsstua seg. De eldste ble verken malt innvendig eller utvendig. Etterhvert forandret dette seg. Det finns mange stuer som óg har dekorativ maling. Møblene forandret seg i samsvar med moter utafra, lokale handverkere satte sitt preg på husa i visse bygder, likeens lokal tilgang på materialer som f. eks. skifer til taktekkning. Mange forhold førte til at østerdalsstuene kunne få lokale særtrekk i de forskjellige delene av dalføret.

Sommerstua, Ousta, Vingelen. Akershusisk grunnplan. Foto: forf. 1990.

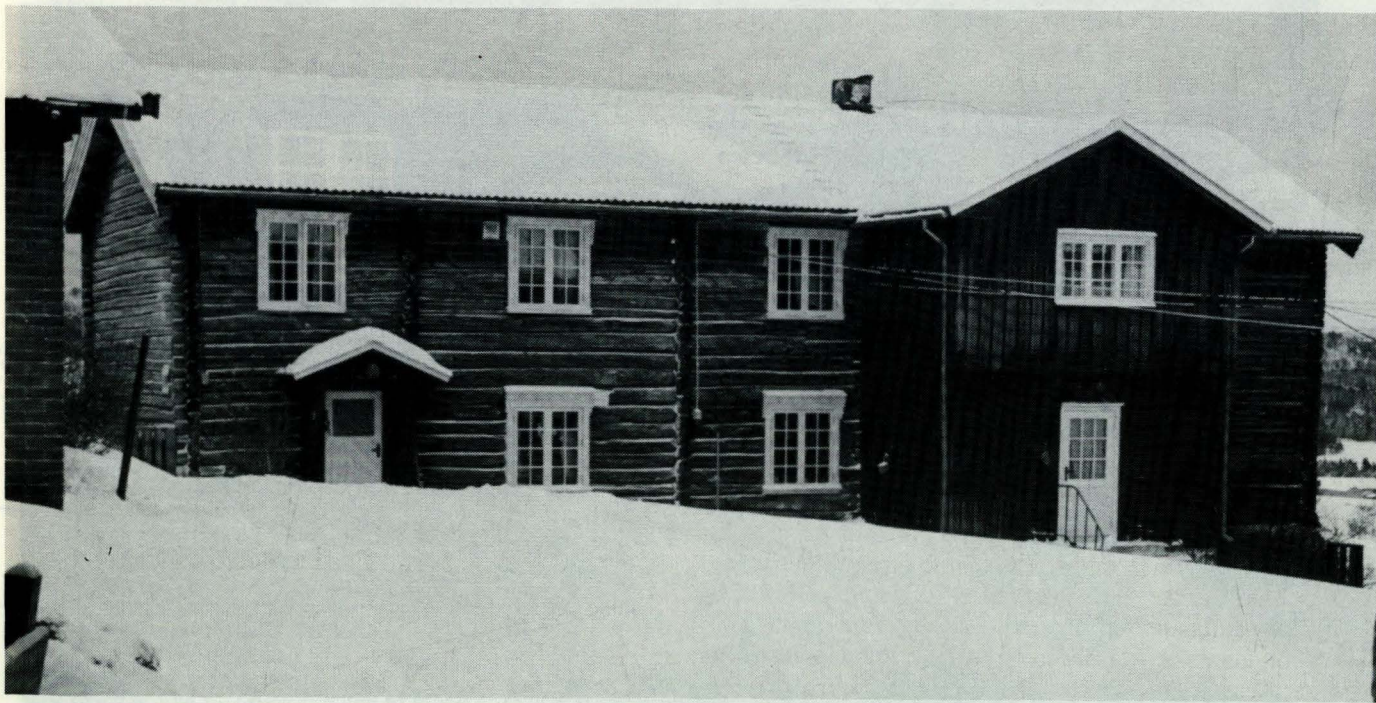
ØSTERDALSSTUER I VINGELEN

I Vingelen er det bevart et relativt stort antall gamle østerdalsstuer/akershusiske stuer. De er alle laftet og som regel upanelt. De aller fleste er tekt med torv, og grunnmuren er murt av natursten. Ei av de eldste er vinterstua i Nystu Røe. Betegnelsen vinterstue viser til bruken. De aller fleste gardene hadde både ei sommerstue og ei vinterstue. Ofte var det slik at når det ble bygd et nytt våningshus, ble dette vinterstue mens det gamle fikk sommerstuefunksjon. På flere gardar i Vingelen er sommerstua ei gammel enetasjes akershusisk stue og vinterstua er gjerne en yngre toetasjes bygning.

Vinterstua i Nystu er ei akershusisk stue. Den har ett hovedrom (stua). Koven (klåvån) går tvers over hele

huset. Stuerommet har åpent røste, mens det over klåvån er himling med et lite rom oppå (rammen). Foran inngangsdøra, som går direkte inn i stuerommet, er det en gang i bindingsverk (svæla). Svala er et enkelt bindingsverkbygg med bordkledning og pulttak. Trappa er murt opp av naturlige stenheller.

Denne hustypen har, som tidligere nevnt, fått betegnelsen østerdalsstue, en betegnelse som senere har holdt seg. Østerdølene har hatt andre hustyper òg. En del eldre hus kan tyde på det. Det var imidlertid østerdalsstua som hadde størst prestisje, så det er den som er mest beskrevet og best bevart. Størrelsen på østerdalsstua kunne variere mye. Mens ei vanlig østerdalsstue i Vingelen har ei grunnflate på en 50-60 m², finns det fort vekk stuer ellers i Østerdalen som er dobbelt

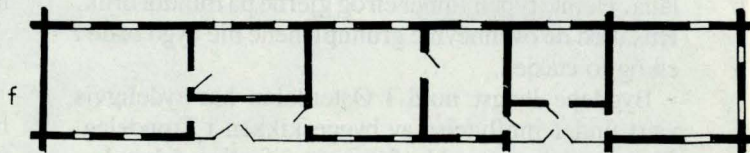
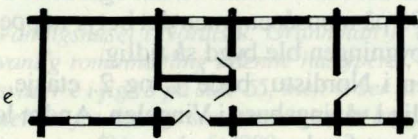
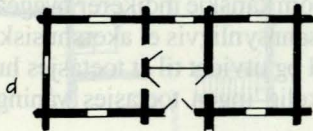
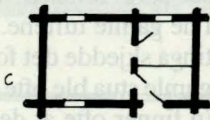
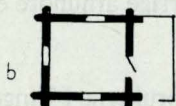
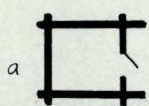

Vinterstua i Tollefsa. Opprinnelig var det ei en-etasjes stue. Den er blitt påbygd både i lengda og høgda. Foto: forf. 1990.

så store. Størrelsen henger sammen med gardens størrelse og tilgang på bygningstømmer.

Barfrøstua er en variant av østerdalsstua, ei akershusisk stue med ei toetasjes sval (barfrø). Det eneste område i Norge der barfrøstua hadde utbredelse var Østerdalen, fra Åmot i sør til Os i nord. På Storgjelta i Vingelen sto det ei slik barfrøstue med årstallet 1767.

De aller fleste østerdalsstuene er i en etasje. Toetasjes bolighus er et relativt sent fenomen. Men det er en del østerdalsstuer som er blitt påbygd både i lengda og høgda. Etter hvert som krava til huset forandret seg, og impulser utafra trengte inn, ble østerdalsstua for lita, og så ble den påbygd.

I Vingelen er det flere eksempler på dette, bl.a. vinterstuene i Tollefsa, Nyhusa og Usa. Disse husa har opprinnelig vært vanlige enetasjes stuer, men er blitt påbygd både i lengda og høgda slik at de ble til forveksling lik andre toetasjes bygninger som det ble bygd så mange av i forrige århundre.

Vinterstua i Tollefsa er ei påbygd enetasjes stue. Det foreligger ingen opplysninger om byggeår, men 2.etasjen ble påbygd i 1944. Et kopphus med pulttak, som sto i nordenden av bygningen, ble samtidig påbygd en etasje, og ble en del av våningshuset. Den toetasjes gangen foran hovedinngangen ble bygd på i 1972 og erstattet ei enetasjes sval med pulttak.

Hus med tre-roms grunnplan, midtkammersbygning, trønderlåna.

- a. En-romsplan. Forekommer som eldhus, smie, badstue og andre midre hus.
- b. En-romshus med innebygd sval i reisverk, mest brukt som eldhus.
- c. Stue med tredelt grunnplan. Forekommer ofte på husmannsplasser. På gardene har den gjerne to etasjer.
- d. Midtkammersbygning. Dør fra det ene stuerommet til kammerset som ofte gikk over til å bli kjøkken.
- e. Midtkammersbygning med langkammers.
- f. Midtkammersbygning med langkammers og kåravdeling til høyre.

e. og f. blir ofte kalt lån eller trønderlån.

Fra Hilmar Stigum: Byggeskikk.

Inst. for Folkelivsgransking, 1972.

Både hus som ble påbygd og hus som ble nybygd i forrige århundre viser at en ikke brøt radikalt med århundrelange tradisjoner. Vinterstua i Tollefsa er ett eksempel. I flere gamle østerdalsstuer i Vingelen var åsene kledd inn slik at taket dannet en «kvølv». Slik er det i Tollefsa, og det er ett av få, om ikke det eneste, som er igjen av slike tak i Vingelen. Peisen er ikke plassert i hjørnet vis a vis inngangsdøra slik det vanligvis var, men midt på veggen mot klåvåen. Ellers har møbleringsplan og inventar mange trekk fra den gamle østerdalsstua.

Midtkammersbygningen er vanlig i Østerdalsbygdene, ofte påbygd med ett eller flere rom i lengderetningen. Påbygd midtkammersbygning kalles i Trøndelagsbygdene for ei lån.

En treroms grunnplan kan betraktes som utgangspunktet for både midtkammersbygningen og trønderlåna. Denne typen finner en óg gjerne på mindre bruk. Hus med de ovennevnte grunnplanene ble bygd både i en og to etasjer.

Bygdene lengst nord i Østerdalen har tydeligvis vært under innflytelse av byggeskikken i Trøndelag. Da østerdalsstuene ble fortrent i forrige århundre, ble våningshusa i de nordligste bygdene lange og smale.

Eilert Sundt skriver om byggeskikken i Dalsbygda i 'Om Bygnings-skikken på Landet i Norge': «Men den nye stue er ikke sperrestue, og skovens tilstand i denne egn gjør, at der, som sagt, ikke mer kan være tanke at fortsatte med denne bygningsform. Som den både anseelige og bekvemt indredede stuebygning på Berg nu står for min erindring må jeg anse den som en efterligning af den trondhjemske stueform, den jeg senere hen kommer til at beskrive. Og hvorledes den gamle skik holder på at forsvinde her, det kan jeg oplyse ved et eksempel fra Dalsbygdens nabo-grænd eller Os skole-distrikt omkring Os kirke i selve Glommen-dalen: i 1857, da jeg var her og forhørte mig om tingen, stod der kun to stuebygninger igjen af den østerdalske (og ligeså gudbrandsdalske) form, som før en menne-

skealder siden også herskede i denne bygd (et stokværk, stue med kleve ved siden, som i fig. 3 eller fig. 29), alle de andre stuebygninger vare af en nyere art, på to stokværk og flere værelser og i det hele af hin trondhjemske form».

De store, toetasjes tømmerbygningene er en bygningstype som slo gjennom i Nord-Østerdalsbygdene i første halvdel av 1800-tallet.

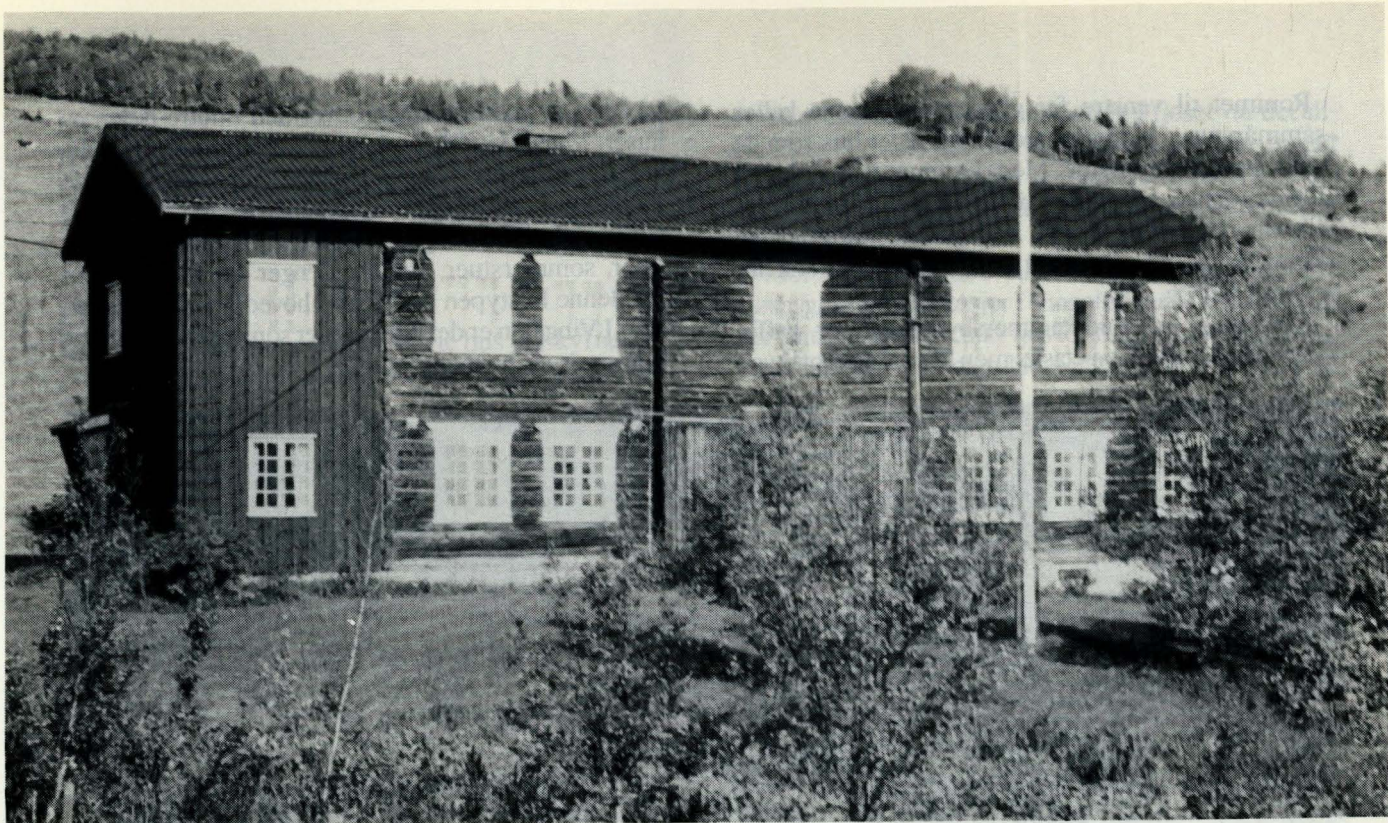
Våningshuset i Nordistu er en god representant for trønderlåna, – og representativ for utviklinga av byggeskikken i Vingelen. Den østre delen av huset skal være bygd en gang mellom 1825 og 1850. Den vestre delen av huset, som er bygd i bindingsverk, er påbygd omkring 1960. Før denne delen ble bygd sto det en vedskåle med pulttak i denne enden av huset. Mange gardar hadde skålen plassert på denne måten. Et karakteristisk trekk ved de store toetasjes tømmerbygningene fra forrige århundre er portalen.

I 1830 fikk brukerne i Vingelsgarden utstedt odelsbrev og dette førte til forandringer i bebyggelsen. Ved midten av århundret var det bare Tollefsa, Ousta og Eriksa som hadde husa på de gamle tuftene.

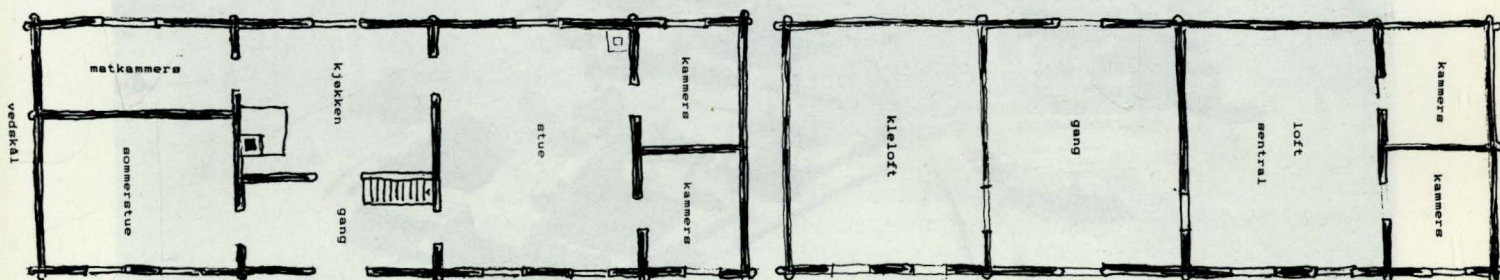
I forbindelse med utflyttinga skjedde det forandringer med bygningene. Den gamle stua ble ofte en del av en ny toetasjes bygning. En finner ofte at det står årstall på mønsåsen i de gamle toetasjes bygningene i Vingelen, – årstall som kanskje indikerer byggeåret for ei enetasjes stue – sannsynligvis ei akershusisk stue – før den ble ombygd og utvidet til et toetasjes hus. Før 1830 var det antakelig ingen toetasjes våningshus i Vingelsgarden.

I våningshuset i Nordistu er mønsåsen innkledd, men der óg skal det stå et årstall. På nabogarden Åkeren står det 1795 på mønsåsen, men det betyr neppe at den toetasjes bygningen ble bygd så tidlig.

Grunnplanen i Nordistu, både 1. og 2. etasje, er svært alminnelig i våningshusa i Vingelen. Andre løsninger har sjølsagt forekommet.

Våningshuset i Nordistu. Foto: forf. 1990.

Våningshuset i Nordistu. Grunnplan 1. etasje. Dette er ei vanlig rominndeling i denne hustypen i Vingelen. Den tilsvarende i fig. 3 på side 65, men vi ser at matkammerset er delt av fra det ene stuerommet og at langkammerset er delt i to rom. Skisse: forf. 1990.

Våningshuset i Nordistu. Grunnplan 2. etasje. Skisse: forf. 1990.

Rommet til venstre for gangen i 1. etasje kalles «sømmårstua». Mange gardar hadde eget hus som de brukte som sommerstue. Med det finns eksempler på at sommerstua og vinterstua var i samme bygningen. Slik var det i Vetl- Norsa. I Nordistu skulle navnet «sømmårstua» på rommet i 1. etasjen tyde på at slik har det vært her òg.

En variant av midtkammersbygningen er kaffekvernhuset som er i en etasje, men har et kvistloft bygd

på tvers av møneretningen over den midtre delen av huset. Mange kaffekvernhus skriver seg fra forrige århundre, mange er yngre. Hus av denne typen hadde forskjellige funksjoner. I Rørosdistriktet blir disse husa kalt kvistloftstuguer og ble mest brukt som seterstuer, sommerstuer, eldhus. Lenger sør i Østerdalen ble denne hustypen brukt som hovedbygning på garden. I Vingelen er det flere gardar som har kaffekvernbygning som hovedbygning.

På dette Widerøebildet fra 1950-åra ser vi vinterstua på Gardsjordet (garden i forgrunnen) som kaffekvernstue. Vinterstua på nabogarden, Nyhusa (til h. i mellomgruppen), ble ombygd til «kaffekvern» i 1905, og i 1934 ble det bygd loft over den nordre enden av huset. Det står fortsatt flere hus av kaffekverntypen i Vingelen. (31207).

UTHUS HUS FOR DYR

De forskjellige husdyrslaga hadde svært ofte sitt hus. Det var stall for hestene, fjøs for kyrne, saufjøs, geitfjøs og grishus.

FJØS

De gamle fjøsa var enetasjes laftete hus der kyrne var plassert i båser med hodet mot veggen. Dyra ble føret

i båsen. Bolkene var ofte stenheller. I fjøset var det alltid en peis (mur) der det ble kokt låg. Det var binger til kalver og griser, og det var plass for mosen som ble båret inn i fjøset for at den skulle tine før den ble gitt til dyra.

Mot slutten av 1800-tallet ble det bygd mange nye fjøsbygninger i to etasjer i Vingelen med flere funksjoner samlet under ett tak: fjøs for flere dyreslag, fôrrom osv. Kufjøset var enten laftet eller murt av natursten.

Hagen. «Enhetsbygning» bygd i 1911. Stall i den borteste enden, kufjøs nærmest. Siloen er bygd like etter krigen. Det var da de kom de første innesiloene. Opprinnelig sto saufjøset der siloen står. Det ble flyttet da siloen ble bygd. Sautjøset ble vanligvis bygd i vinkel på den nye enhetsbygningen. Foto: forf. 1990.

Resten av huset var gjerne ei blanding laft og bindingsverk. Som i de gamle fjøsa var det òg en mur (peis) i de nye. Der varmet en vatn til sørpefóringa. I de nye fjøsa sto òg kyrne bundet med hodet mot langveggen og ble føret i båsen.

De nye kombinerte driftsbygningene, som ble bygd i 2. halvdel av forrige århundre og framover, hadde høylem over fjøset og låvebru i den ene tverrenden. Det var gjødselkjeller under fjøset. «Enhetsbygningen» avløste etter hvert løene, både de som sto i tunet og de som lå spredt utover jordene. Høyløene var i alminnelighet laftet. Det var kornlávene òg.

STALL

I Vingelen var stallen oftest bygd sammen med høyrøm/høylem. Stallen hadde ofte 2 dører ut mot skjælet, ei for hestene og ei som førte inn til fôrgangen foran krybbene. Det er mange eksempler på at saufjøset var i samme bygningen. Stallbygningen dannet ofte den fjerde «veggen» i tunet.

I Nyhusa står det en annen type stall som har vært vanlig, et lite enetasjes laftet hus med bare ett rom.

ANDRE HUS

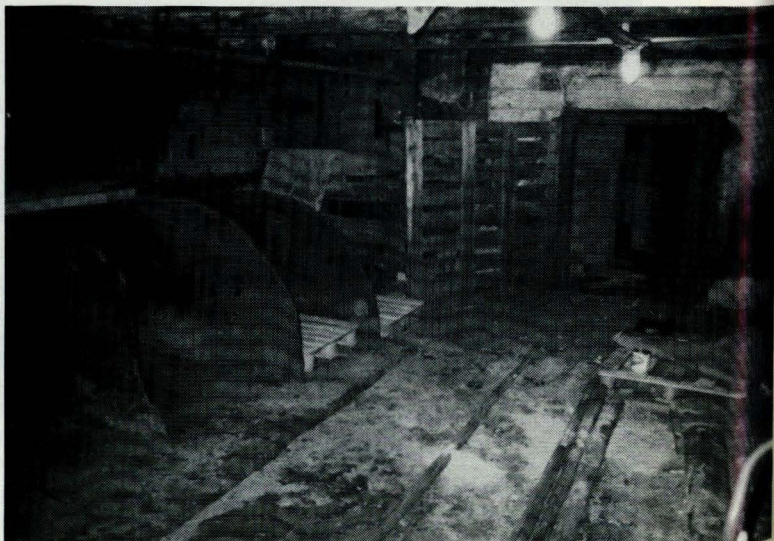
LØE

Størsteparten av høyet ble i gamle dager tatt inn i engløer og utløer eller satt i stakk, og kjørt til gards på vinterføre. Løene var som regel et lite enroms hus, laftet eller i bindingsverk. De fleste av dem har for lengst gått ut av bruk, ei utvikling som startet da Vingelsbøndene begynte å bygge de store enhetsbygningene i siste halvdel av forrige århundre. Disse fjøsbygningene avløste òg høyhus på garden.

Nord-Østerdalen er et utpreget februksdistrikt og kornavlingene spilte mindre rolle, men det var kornláver på gardene òg. Få slike hus er bevart.

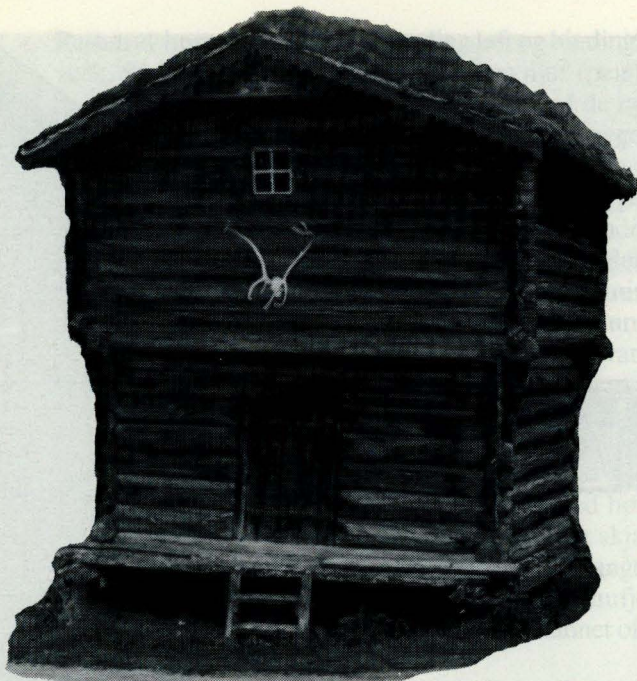
Hagen. Høylem i «enhetsbygningen» fra 1911. Kjøringa ble utvidet da det kom traktor på garden. Foto: forf. 1990.

Hagen. Kufføset. Til venstre for døra sto muren. Det ble støpt golv like etter krigen, og mjølkemaskinanlegg ble lagt inn da Vingelen fikk elektrisk strøm i 1952. Foto: forf. 1990.

Stallbygningen i Oustutrøa. Slik så mange av stallbygningene i vingelen ut. De dannet ofte en av «veggene» i firkanitunet.
Foto: forf. 1990.

Tollefsa. bur fra 1682. Buret er ett av de som ifølge tradisjonen skal være bygd av kirkebyggerne fra Gudbrandsdalen som kom til Vingelen da Trefoldighets kirka skulle bygges. Foto: forf. 1990.

BUR

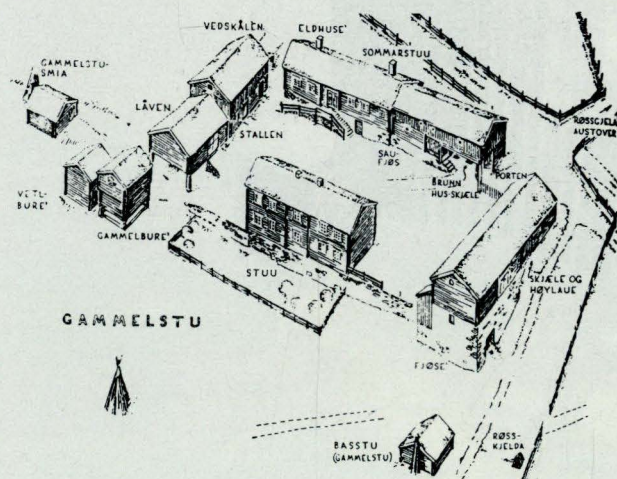
Bur fantes det på hver eneste gard, og noen hadde flere enn ett. Huset ble brukt som forrådsrom for matvarer og oppbevaringssted for klær. Det er som regel et laftet hus i to etasjer som står på stabber.

«I Nordre Østerdalen finner vi ofte en forholdsvis liten og slank type. I Vingelen er det en hel gruppe av dem som er så like at de ser ut til å være laget av de samme tømmermenn. Tradisjonen i bygda går ut på at de er satt opp av gudbrandsdøler. ... På denne typen er veggene i annen etasje lagt en stokkebredde utenfor veggene i nedre etasje på alle fire sider. ... Under disse burene er det som regel bare fire stolper som er reist

på en grime av fire stokker. Over stolpene ligger en halvklovning med den runde siden opp på langsiden av buret. Halvklovningene er der også når buret står på steinpillarer. De tjener som golvlunner idet golvplankene hviler på dem. Endene på golvplankene kommer således til å ligge mellom halvklovningene og nederste stakk av langveggene og er synlig utenfra. Derfor måtte golvet legges før tømringen av huset kunne begynne. Golvet i annen etasje hviler derimot på den øverste stakk i tverrveggene og på to bjelker som går tvers over buret. Golvplankene i første etasje kommer således til å ligge på tvers og i andre etasje på langs av huset». (Hilmar Stigum: Bygningsskikk i Glåmdalen. Norske Bygder. Glåmdal).

ELDHUS, SMIE, BADSTU, KOPPHUS, SILHUS

Disse husa hadde alle gardar. I dag står det noen få igjen, og ingen er i bruk med sin opprinnelige funksjon.

Gammelstu Røe. Tegninga viser garden i 1890-åra. I løpet av hundre år har følgende hus blitt borte fra gardsanlegget: badstu, låve, stallbygning og avkjølingshus. Flere av de husa som står fortsatt har ingen funksjon lenger, fra Arne Berg: Norske gardstun.

LITTERATURHENVISNINGER

Vedrørende akershusiske stuer/østerdalsstuer.
Fotografier og tegninger:
Det henvises til fotografier og tegninger av Østerdalsstuer i:
Norske Bygder. Glåmdal. se fig. 82, 84, 99, 110, 112, 113, 115, 120, 121, 122, 124, 141, 142, 143, 160 og Pl IX 1, 2; X 1-4; XII 1, 2, 4; XIV 5; XXVI 2; XVII 1-6; XXX 1; XXX 1, 3-4, 5.
Johan Meyer: Fortids Kunst i Norges Bygder, s. 55, Pl. V la - f; Pl f.

Litteratur:

Håvard Skirbekk: Hus og tun. 1963.
Se Tynset: Hansmostua
Alvdal: Olenstua
Os: Synvisstua
Stor-Elvdal: Staistua.
Håvard Skirbekk: Hus og byggeskikk, i Bygd og by i Norge. Hedmark. 1978.
Roar Hauglid: Stue og barfrø i Østerdalen, i By og Bygd 1985-86.
Vedrørende hus med treroms grunnplan, midtkammersbygningen, trønderlåna:
Fotografier, tegninger:
Det henvises til fotografier og tegninger av midtkammersbygninger, hus med treroms grunnplan, trønderlån, celletype m. fl. i Norske Bygder. Glåmdal.
Se fig. 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 159a, 160, 163, og Pl. XX 1, 2, 3, XXI 1-3, 4-5, XXII 1-4, XXX 1.
Johan Meyer: Fortids Kunst i Norges Bygder. Pl. II 2a-c, III, V.

Litteratur:

Håvard Skirbekk: Hus og byggeskikk, i Bygd og by i Norge, Hedmark, 1978.
Per Hvamstad: Bolighus i Østerdalen, i Foreningen til Norske fortidsminnesmerkers bevaring, Årbok 1985.
Steinar Sørensen: Barfrø i Stor-Elvdal. Nytt om gammalt, Glomdalmuseets årbok 1986.
Eilert Sundt: Om bygnings-skikken på landsbygden i Norge.
Bjørn Bækkelund: Hus og tun på Gammel Prestgar'n - Bullmuseet- gjennom 200 år, i Årbok for Nord-Østerdalen, 1984.
Per Hvamstad: Kaffekvernhus i Nord-Østerdalen. Årbok for Glåmdalen. 1974.

KILDER:

Eilert Sundt: Om bygnings-skikken på landsbygden i Norge.
Musea i Nord-Østerdalen: rapport m/vedlegg: «Hus i Vingelen».
Musea i Nord-Østerdalen: Rapport vedrørende arki-tektkonkurransen om Østerdalshuset.
Eystein Eggen: Bygdebok for Vingelen.
Norske Bygder, bind V, Glåmdal.
Arne Berg: Norske Gardstun.
SEFRAK-registreringer for Vingelen.
Gudmund Eggen, Halvor Hoveid, Egil Storaker: Prosjektoppgave vedrørende byggeskikken i Vingelen.
Widerøefotografier fra 1951 og 1953 som viser garder i Vingelen.
Informanter i Vingelen.